

Сәндібекова Зухра Еркінқызы

*Silkway Халықаралық университеті Педагогикалық факультетінің 2 курс
магистранты, п.ғ.д., профессор Молдабек Қ.
Шымкент, Қазақстан*

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігінің құрылымы мен мазмұнын анықтау үшін алдымен басқару бағытына, стиліне, функциялар на, құрамына, сапалары мен түрлеріне талдау жасаудың қажеттілігі туындады. Басқару психологиясында басқару және басшылық мәселесі негізгі мәселелердің бірі болып табылып, басқару басшылық лік деп бөлінеді. *Басшылық* билікпен байланысты арнайы қарым-қатынас феноменінен туындаса; ал *басшылық* арнайы емес қарым-қатынас жүйесінен пайда болған.

Шетел практикасында басшы деп тәуекелге бел буған, басқаруда жаңа тәсілдер қолданатын, ұйымдастырушылық және ғылыми-техникалық жаңалықтар енгізетін кәсіпкерлерді айтады. Батыс зерттеушілерінің пікірлерінің негізінде басшы мен менеджерлер арасындағы айырмашылық белгілер төмендегідей көрсетілген:

Басшылар – қарапайымдылық жетістікке жетудің басты принципі деп есептейді. Ол барлық қызметкерлерін өз әрекеттерін қарапайым тәсілмен атқаруға үйретуге тырысады. Ол өзінің жоғары мақсаттарды меңзей отырып ерекше назар аударады. Пайда төмен дегенде немесе төменгі нәтижелерді көрсеткенде осы жағдаятты шығу жолын ұсыну үшін көмек қолын ұйым мүшелеріне, топтарына созады.

Басшылар –өз қателерін мойындайды және оларды шешу үшін қажетті шараларды ашық түрде қолданудан қорықпайды. Олар өз жұмыскерлеріне сыйластық пен қарайды, оларды бағалайды, сезімдерін үнемі қорғайды. Ал өз кезегінде жұмысшылар басшы ге адал және тіпті олар үшін жанын қиюға дайын болады.

Басшылар –қоғамға, ұйымға немесе топқа ықпал етуге қабілетті

тұлға. Белгілі бір әлеуметтік топтың мақсат-мүддесін толық сезініп, қорғай білетін, бойына саяси қайраткерге лайықты қасиеттерді жия білген адам басшы ретінде танылады.

Ол тұлғаға деген адал және сыйластық қарым-қатынас, жоғары мақсатқа жетудегі қайсарлық мынадай құндылықтарға ие.

Басшылар – адамның және оның әрекеттерінің үнемі жоғары сатыға көтерілуі үшін жағдай жасайды және олар өз қызметкерлерінің жетістікке жеткен жұмысын мойындап марапаттайды.

Басшылар – өзіне пікірлес, сыбайластар іздейді. Басшылардың жеке қасиеттеріне байланысты тұжырымдар қалыптасқан:

1. Харизматикалық (харизма - грек тілінен charisma- қабілет, талап деген мағына береді) – өзіне баурап алатындай қасиеттерінің болуы.

2. Айрықшалық - жоғары зияттылық; жан-жақты білімділік; өз-өзіне сенімділік; бастамашылық сияқты қасиеттердің жинақталуы.

Е.Кричевскийдің құндылықтар алмасу теориясы бойынша, топтың құндылықтарын толық іске асыра алатын адамдар ғана басшы бола алатындығын айтады.

Б.Д.Парыгин «басшы» және «басшы» ұғымдары мазмұнының айырмашылықтарын айқын көрсеткен. Басшы жеке адамдар арасындағы қатынастарды реттесе, ал басшы әлеуметтік ұйымдардағы топтардың ресми қатынастарын реттейді. Басшылық – микроортаның, ал жетекші макроортаның элементі. Басшылық құбылыстың тұрақтылығы төмен, себебі оның тұрақтылығы топтың көңіл-күйіне байланысты, ал жетекшілік – едәуір тұрақты құбылыс. Қол астындағыларды басқаруда жетекшілер басшыға қарағанда әртүрлі мүмкіндіктер жүйесі бар, ал басшы да ондай мүмкіндік жоқ. Лидердің шешім қабылдауы анағұрлым күрделі және топқа қатысты болуы міндетті емес түрлі жағдайлардан талап етілуі мүмкін, ал басшы барынша топқа тікелей қатысты шешімдерді қабылдайды.

Осылайша, басшы мен лидер арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды саралау негізінде біз мұғалімнің басқару іс-әрекетінде оның

басшылық сапалары болуы тиіс деп санаймыз.

Сөйтіп, жан-жақты басшылық қасиеттер де болады. Сол арқылы басшылық харизма қалыптасады. Харизматикалық басшыға үнемі болатын жеңістер тән және жеңілістің өзі жетістік ретінде талқыланады. Басшылық – бұл жеке адамдар немесе бір топтағы адамдарға әсер ету және оларды белгілі бір мақсатқа жету үшін жұмыс үдерісін басқара алу қабілеті.

Көрсетілген басшылық теорияларды талдау бізге болашақ мұғалімнің *басқарушылық құзыреттілігінің құрамында басшылық тің болу қажеттілігін* негіздей түседі. Осы ойлар отандық педагогика ғылымы саласындағы зерттеулерде де көрініс тапқан. Соның ішінде ғалым Ұ.М.Әбдіғапбарова, Б.Б.Баймұханбетов, Б.А.Байкуловалардың еңбектерінде басшылық пен басшылық арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтар салыстырылып көрсетілген. Олар басшының билік тұрғысынан, әкімшілік тарапынан тағайындалғанымен, оның бойында басшылық сапалардың болуы қажеттігін көрсетеді.

Сондай-ақ, оқушы басшы мен мұғалім басшының қалыптасу үдерісін теориялық-әдістемелік тұрғыдан негіздей отырып, *мұғалім басшы ді* оқушыларға үлгі-өнеге болатын, оларға мәнді ықпал ететін, мектептің ғана емес қоғамның дамуында ізгі жаңа өзгерістер жасай алатын адами қасиеттері, игі мінез құлықтары, интеллектуалдық біліктері, дидактикалық, коммуникативтік, ұйымдастырушылық дағдылары, көшбасшылық қабілеттері жан-жақты дамыған маман тұрғысынан сипаттайды.

Болашақ педагогтың басқарушылық стилін анықтауда біз ғылымда дәлелденген басқару стилі теориясына жүгінеді. Белгілі неміс-американ психолог К. Левин тұлғаның дамуы теориясын жасауда басқару стилі тұжырымдамасының негізін қалады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Баймұханбетов Б.Т. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің лидерлік сапасының қалыптастыру: философ. док. (Ph.D) ...дис. – Алматы, 2014. – 159 б.